

‘Toezingen & aanvuren’: het maatschappelijk appel van de dichter 1300-1850

GOLIATH-studiedag op vrijdag 29 november 2013, Radboud Universiteit Nijmegen

Het debat over vraag of de stem van literaire auteurs in de samenleving een andere zwaarte en betekenis heeft (of zou moeten hebben) dan die van journalisten, politici en opiniemakers is geenszins een nieuw debat. Dichters werden al vanaf de late middeleeuwen geconfronteerd met een groeiende concurrentie van andere **professionele ‘sprekers’ in de publieke ruimte**. Het literaire leven vormde in toenemende mate een eigen domein, maar tegelijkertijd werden auteurs zich door dit proces van **‘autonomisering’** bewust van de specifieke kwaliteiten die hun stem ook buiten dat domein meer gewicht konden geven.

De gevoelde kloof tussen de dichter en zijn publiek ging bij middeleeuwse en vroegmoderne dichters vreemd genoeg samen met een groeiend geloof in de maatschappelijke kracht van het gedicht als een discursieve toenadering van de dichter tot zijn publiek. Tijdens de GOLIATH-workshop willen we die schijnbare tegenstelling bestuderen aan de hand van de idee van het dichterlijke ‘toezingen’ van een publiek. De spanning tussen verwijdering en toenadering lijkt in het performatieve ‘toezingen’ opgeheven te worden, omdat het begrip, meer dan bij ‘toespreken’, een interactie tussen de dichter en zijn publiek veronderstelt. Een onderzoek naar dit fenomeen kan mogelijk een nieuw licht werpen op continuïteiten en discontinuïteiten in de opvattingen over dichterschap en maatschappelijk appel van de middeleeuwen tot in de vroegmoderne tijd.

De blijvende invloed van retorische overtuigingsmiddelen als pathos en affect zorgde in de overgang van de middeleeuwen naar de vroegmoderne tijd voor een zekere continuïteit in het denken over het inspireren en aanvuren van het publiek middels poëzie. Al in de klassieke retorica speelde het aspect van aanspreken (*epideixis*) en in beweging zetten van het publiek (*movere*) een belangrijke rol. Deze traditie werkte door in de didactische literatuur van de middeleeuwen, zoals bij Boendale, en ook de rederijkers besteedden veel aandacht aan de bezielende werking van hun gedichten en toneelstukken op het door hen aangesproken publiek. Maatschappijkritische tendensen bij de vroege rederijkers waren mogelijk het gevolg van een meer dynamische wisselwerking tussen de dichter en zijn publiek. Rederijkers als De Roovere toonden zich veelal

bereid om hun wijze van 'toezingen' aan dat publiek aan te passen en lieten niet na om datzelfde publiek bewust te maken van maatschappelijke misstanden.

De relatie tussen de dichter als 'zanger' die het toegezongen subject eenzijdig huldigt of juist aanmaant, evolueerde in de loop van de zeventiende en achttiende eeuw tot een relatie die wederzijdse implicaties heeft (aanvuren, inspireren). Het toegezongen subject werd afhankelijk van de zang om tot daden te komen, terwijl de dichter van het toezingen een afzonderlijke handeling maakte, met eigen maatschappelijke implicaties. De dichter kon alleen (maatschappelijk) handelen door te zingen, en de toehoorder kon alleen handelen door te luisteren en mee te zingen. Antieke voorbeelden van zangers die met het voordragen van gedichten hun politiek-maatschappelijke invloed hadden doen gelden, werden juist in deze periode (her)ontdekt, zoals blijkt uit de interesse voor Keltische en Germaanse barden of voor de opzweepende strijdelegieën van Tyrtaios bij auteurs als Bilderdijk.

Tijdens de workshop gaan we op zoek naar voorbeelden van dichters die het 'toezingen' van hun publiek gebruikten om een maatschappelijk appel te formuleren. Breuken en continuïteiten in de overgang van middeleeuwen naar vroegmoderne tijd die betrekking hebben op het denken over auteurschap en het gedicht als maatschappelijk appel staan daarbij centraal.

De workshop wordt georganiseerd door GOLIATH, de door FWO gefinancierde wetenschappelijke onderzoeksgemeenschap over 'Literatuur in wording'. GOLIATH is een internationaal samenwerkingsverband tussen letterkundige neerlandici.

Voorstellen (ca. 300 woorden) voor een korte lezing (precieze lengte wordt nog bekend gemaakt) kunnen *voor 15 september 2013* gestuurd worden naar:

Johan Oosterman (RU Nijmegen): j.oosterman@let.ru.nl

Kornee van der Haven (UGent): cornelis.vanderhaven@ugent.be